

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора

Коваля Віктора Васильовича на дисертаційну роботу

Світового Олександра Михайловича на тему:

**«ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДОДАНОЇ
ВАРТОСТІ У ЗЕРНОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ АПК»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством

Актуальність теми дисертації

Сучасні тенденції аграрного виробництва характеризуються високою складністю та динамічністю як внутрішнього, так зовнішнього середовища. У зв'язку із цим конкурентоспроможність виробництва визначається його здатністю до швидкого оновлення технологій та випуску продукції з високою доданою вартістю і низькими витратами. Зернопродуктовий підкомплекс у цьому сенсі не виключення. Необхідність раціональної організації виробництва та реалізації продукції зумовлює створення дієвих механізмів формування доданої вартості, починаючи із виробництва сировини і закінчуючи виготовленням готових продуктів. Зернопродуктовий підкомплекс має високий експортний потенціал, тому необхідно удосконалювати державну політику щодо його стимулювання, зокрема збільшення експортних позицій продуктів переробки зерна та готових зернопродуктів. Проте неузгодженість у діяльності підприємств зернопродуктового підкомплексу створює умови для підвищення активності різного роду посередницьких структур, які віднімають значну частину доданої вартості у цих підприємств. Тому посилення вертикальної та горизонтальної інтеграції, створення кооперативних об'єднань є наразі необхідними чинниками в удосконаленні формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі.

У цьому контексті також виникає доцільність проведення поглиблених наукових досліджень, впровадження комплексного підходу щодо створення методологічних і теоретичних передумов формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі. Це обумовлює актуальність теми дисертаційної роботи.

Саме тому, дисертаційна робота Світового Олександра Михайловича виконана на актуальну тему, висвітлення якої є своєчасним та обґрунтовує новий підхід до розробки нових методологічних підходів та науково-практичних рекомендацій щодо максимізації доданої вартості.

**Загальна оцінка роботи, ступінь обґрунтованості наукових положень,
висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації,
їх достовірність і повнота викладу в публікаціях**

Дисертаційна робота Світового О.М. складається з вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Логічна структура побудови змісту дисертаційної роботи засвідчує високий професійний рівень дисертанта. Матеріал викладено послідовно і відповідно до завдань та структури дисертації. Повний обсяг тексту дисертації становить 427 сторінок, а список використаних джерел налічує 335 позицій.

Вибір методологічних підходів зумовлений завданням всебічного аналізу сучасного стану формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі АПК України та необхідністю виокремлення особливостей даного процесу. Уміння застосувати теоретико-методичну підготовку для вирішення фундаментальних та прикладних питань дослідження підтверджується здійсненим дисертантом моделюванням запропонованих заходів для забезпечення одержання оптимальної величини та структури доданої вартості у рамках комплексної оцінки відповідних показників.

Варто відзначити, що автором було опрацьовано велику кількість закордонних та вітчизняних інформаційних джерел в рамках формування доданої вартості; наукові праці з проблематики розвитку зернопродуктового підкомплексу; спеціалізовані галузеві періодичні видання; аналітичні та статистичні дослідження; статистична інформація і публікації міжнародних організацій та інше.

Результати, отримані в процесі дослідження, знайшли відображення у 72 наукових працях, зокрема у шести наукових монографіях, 24 статтях у фахових виданнях та виданнях, внесених до наукометричних баз даних, 2 статтях у науковому виданні іншої держави, включеному до міжнародної наукометричної бази даних Web of Science, стаття в іншому науковому виданні України, 39 тез наукових доповідей. З вищевикладеного слідує, що матеріали дисертації достатньо повно представлені в публікаціях автора, а також пройшли доволі велику апробацію.

Узагальнення, висновки і рекомендації мають як теоретично-методичне, методологічне значення, так і практичне застосування у процесі опрацьовування методичних підходів до комплексної оцінки рівня доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі та розробки рекомендацій щодо покращення функціонування системи забезпечення розвитку зернопродуктового виробництва, які на відмінну від наявних, включають впорядковану сукупність принципів, підходів, підсистем ведення зернового виробництва та переробки зерна на харчові цілі та корми,

внутрішньогосподарських відносин, методів, інструментів і процедур її реалізації з урахуванням ресурсної, інтелектуальної, ринкової та інноваційної складових; налагодження інфраструктури зернопродуктового підкомплексу. Вказані заходи спрямовані на нарощення конкурентних переваг підкомплексу в частині максимізації доданої вартості, вдосконалення маркетингової діяльності, забезпечення інвестиціями й кредитними ресурсами найбільш ефективних проєктів, поглиблення взаємодії підприємств-виробників, переробних підприємств і торгівлі, формування інтегрованих структур.

Наукове значення та новизна дисертації

Дисертаційна робота Світового О.М. становить завершене наукове дослідження, в якому проведено ґрунтовний аналіз організаційно-економічних засад формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі АПК.

Найбільшої уваги заслуговують такі наукові результати:

1. Вперше запропоновано модель формування оптимальної величини доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі, яка, враховуючи одержання максимального прибутку в ланцюгу від виробництва до переробки, визначає стимулюючий вплив основних чинників на додану вартість та оптимізує реалізацію продукції підкомплексу з високою доданою вартістю на внутрішньому ринку та покращує її позиціонування в експорті.

2. Окреслено основні концептуальні напрями державного регулювання доданою вартістю у зернопродуктовому підкомплексі АПК України, де пропонуються інструменти для досягнення всебічного його розвитку завдяки посиленню вертикальної та горизонтальної інтеграції підприємств підкомплексу, розвитку кооперації, покращення виробничої інфраструктури, зокрема елеваторів і зерноскладів. Наголошено та необхідності збільшення експорту зернопродуктів із високою доданою вартістю.

3. Суттєво удосконалено організаційні засади функціонування зернопродуктових кластерів, що на відміну від інших, передбачають створення координаційної ради, яка б могла вирішувати важливі питання підвищення ефективності діяльності учасників і сприяти значному збільшенню доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі.

4. Значно покращена система формування оплати праці, що на відміну від інших, дасть змогу посилити мотивацію працівників на підприємствах зернопродуктового підкомплексу через встановлення оптимальних пропорцій у видах і формах виплат оплати праці та розроблений методичний підхід до розрахунку суми орендної плати за землю сільськогосподарського призначення, який враховує рівень інтенсивності використання угідь, дотримання науково обґрунтованих сівозмін, а також якісні показники родючості ґрунту.

5. Обґрунтовано концепцію міжгалузевого підходу до формування доданої вартості в зернопродуктовому підкомплексі, що на відміну від інших, виходячи із необхідності забезпечення адекватної прибутковості підприємств підкомплексу, створить умови для врівноваженого розвитку як зерновиробництва, так і галузей переробної промисловості.

6. Дістали подальший розвиток визначення категорій: «додана вартість», за якої орендна плата та відсоток на залучений капітал розглядаються як прибуток інших власників факторів виробництва, та «планування доданої вартості» як системного та комплексного явища, що забезпечить раціональне співвідношення винагороди працівників і власників підприємства за умов оптимального виробництва і реалізації продукції.

7. Аргументовано доцільність долучення до системи показників характеристики та аналізу доданої вартості таких, як: частка доходів власників орендованих земельних угідь, частка доходів власників орендованого майна у доданій вартості, а також показника визначенням фондоємності доданої вартості, що дасть змогу глибше проаналізувати вплив елементів доданої вартості на ефективність виробництва.

8. Доведено до рівня практичних рекомендацій основні стратегічні напрями формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі АПК, що забезпечать нарощення її обсягу завдяки підвищенню ефективності інвестування, технологічної трансформації виробництва та переробки, а також стимулювання експорту продуктів переробки зерна на харчові цілі та готових зернопродуктів.

9. Детальний аналіз практики забезпечення ефективного формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі дозволив автору зробити обґрунтовані та самостійні висновки і пропозиції.

Практичне значення результатів дисертаційної роботи

Практичне значення отриманих результатів полягає в обґрунтуванні науково-теоретичних та методологічних положень, методичних підходів і висновків щодо удосконалення формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі агропромислового комплексу, що сприятиме підвищенню конкурентоздатності продукції підкомплексу, збільшенню виробництва та реалізації частки продуктів з високою доданою вартістю.

Основні положення, викладені в дисертації, доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які підлягають широкому застосуванню як у проведенні подальших досліджень, так і у практичній діяльності.

Достовірність отриманих результатів засвідчують відповідні розробки Світового Олександра Михайловича, які мають практичне значення і знайшли своє застосування в діяльності окремих установ, що підтверджується відповідними довідками про впровадження, зокрема: Департаменту агропромислового розвитку Черкаської обласної державної адміністрації щодо покращенню формування доданої вартості на підприємствах зернопродуктового підкомплексу завдяки кооперуванню виробництва, вертикальної інтеграції, створення регіональних зернових кластерів (довідка № 02/09-01.2-16/1152 від 05.02.2021 р.); Управління агропромислового розвитку Уманської районної державної адміністрації щодо покращення організації та технологій вирощування зернових культур і переробки зернової продукції через поліпшення системи логістичних зв'язків між підприємствами, які займаються виробництвом та переробкою зерна (довідка № 162 від 12.06.2019 р.); Ладижинською сільською радою Уманського району Черкаської області при розробці програм розвитку Ладижинської об'єднаної територіальної громади в частині кооперації підприємств, зберігання та реалізації зернової продукції направленої на отримання максимальної величини доданої вартості (довідка № 901/02-25 від 31.12.2020 р.) та при викладанні окремих частин навчальних дисциплін «Державне управління», «Аграрний менеджмент», «Організація праці та соціально-трудові відносини», «Управління проєктами», «Планування розвитку територій», «Планування діяльності підприємства» в Уманському національному університеті садівництва (довідка № 01-10/113 від 05.02.2021 р.).

Зауваження та дискусійні положення

Відзначаючи належний рівень обґрунтування і достатню переконливість теоретичних, аналітичних і методичних положень дисертації Світового О.М., її цілісність та завершеність, необхідно звернути увагу на окремі недоліки при розкритті питань та дискусійні положення, наявні в роботі.

1. У першому розділі автор на сторінках 44-47 всебічно характеризує основні елементи доданої вартості та наводить варіанти вираження категорії «додана вартість» та її елементів у вигляді формул. На нашу думку, вказаний аналіз проведений досить глибоко, однак для кращого сприйняття матеріалу, який подається, доцільно було б показати результати даного дослідження у вигляді таблиці із порівнянням визначень, які сформулювали вчені.

2. У другому розділі обґрунтовуються особливості застосування методів нарахування амортизації, де автором зазначається що, амортизаційні відрахування є однією із основних складових частин валової доданої вартості поряд з такими елементами як заробітна плата з нарахуваннями, рентні платежі, процент на залучений капітал та прибуток (стор. 122-126). У підрозділі 2.3

автором проаналізовано можливості застосування різних методів нарахування амортизації у зернопродуктовому підкомплексі. Робота виграла б, якби був представлений зарубіжний досвід нарахування амортизації у галузях виробництва та переробки зерна.

3. У параграфі 3.2. третього розділу ґрунтовно проаналізована структура та рівень доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі. Визначені показники, які характеризують структуру доданої вартості за основними зерновими культурами, продуктами переробки зерна на продовольчі цілі та корми. Визначена динаміка створення валової доданої вартості за основними галузями зернопродуктового підкомплексу. Однак, провівши дослідження тісноти зв'язку основних елементів валової доданої вартості та витрат на виробництво зернових та зернобобових культур (стор. 162-165), автор для цього дослідження не в повній мірі використав й інші показники, такі, наприклад, як фондвіддача, податок на додану вартість та податок на прибуток.

4. Розглядаючи організацію створення зернопродуктових кластерів та пропонуючи координацію їх діяльності (стор. 222) такою структурою, як координаційна рада, необхідно було б уточнити, на яких засадах буде проводити роботу ця організація та які у неї будуть повноваження.

5. В роботі автором проаналізовано вплив інструментів державного регулювання прибутковості зернопродуктового підкомплексу АПК. Вказано на те, що концептуальні основи державного регулювання повинні забезпечуватися послідовністю державних програм у стратегічному розвитку, а не ситуативному прийняттю рішень (стор. 244). У цьому контексті доцільно було б розвинути цю думку з наведенням прикладів і пропозицій щодо конкретних програм розвитку і визначити, яким чином вони могли би вплинути на збільшення прибутковості зернопродуктового підкомплексу.

6. У п.п. 5.3 автор розглядає моделювання механізму формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі АПК. Вказано на необхідності врахування попиту по кожному типу товаровиробників і виду продукції та визначення в рамках зернопродуктового підкомплексу оптимальної ціни на проміжну продукцію. Проте, не прописано, яким чином буде формуватися ця ціна та узгоджуватися між підприємствами підкомплексу.

7. У п'ятому розділі автором розглядаються перспективи збільшення виробництва та реалізації зернової продукції та продуктів переробки зерна, зокрема, в таблиці 5.5 (стор. 299) «Проект експорту основних зернових культур на 2027 рік» у трьох варіантах прогнозується реалізація зерна на експорт та вказується величина виручки, яка надійде експортерам, проте, не зазначена кількість отриманої доданої вартості.

Проте, наведені зауваження у більшості носять дискусійний характер та не знижують загальної позитивної оцінки теоретичної і практичної цінності опонованої дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Дисертація Світового О.М. за темою «Організаційно-економічні засади формування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі АПК» є самостійно виконаним завершеним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних і практичних питань, пов'язаних із удосконалення формування доданої вартості та підвищенням ефективності діяльності зернопродуктового підкомплексу.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті, поставлені здобувачем наукові завдання вирішені повною мірою і, таким чином, мету дослідження досягнуто. Основні положення дисертації, що задекларовані здобувачем містять елементи наукової новизни, рівень яких визначено коректно. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам. Автореферат є ідентичним за змістом з основними положеннями дисертації і дає повну переконливу уяву про виконану роботу.

Наукові положення, висновки та рекомендації повністю обґрунтовані, аргументовані, містять наукову новизну та пройшли необхідну апробацію на багатьох науково-практичних конференціях в Україні та за кордоном. У численних публікаціях здобувача знайшли відображення всі положення дисертації. Тема та зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством та профілю спеціалізованої вченої ради Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Робота відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук згідно пунктів 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями), а її автор – Світовий Олександр Михайлович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
виконувач обов'язків директора
Південного наукового центру
НАН України і МОН України

В.В. Коваль